

УДК 330.3:338.432

*П.Т. САБЛУК, доктор економічних наук,
професор, академік НААН*

*Л.І. КУРИЛО, доктор економічних наук, доцент
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Наукові (економічні) центри розвитку сільських територій в управлінні аграрною економікою

Постановка проблеми. Після відомих подій наприкінці 2013 р. і на початку 2014 р. в Україні політичні сили і громадські організації пропонують різні напрями розвитку держави, активізації найбільш ефективних складових її економічної діяльності. Особлива увага відводиться розвитку агропромислового виробництва, що цілком обґрунтовано. Ця сфера діяльності українців завжди була визначальною на всіх переломних етапах їх життя. Тому постановка питання про перенесення центру ваги економічної роботи в первинну ланку виробництва, безпосередньо до виконавців робіт заслуговує на схвалення й підтримку. У країнах Європи, з якими наша держава має намір налагодити тісні економічні відносини, в основі дій владних структур головною турботою аграрних наукових інституцій є фермер, жи-

тель сільського населеного пункту. Виходячи з цього, дуже важливо створити вважену систему організації управління АПК, що охопить усі його суб'єкти як у територіальному (горизонтальному), так і вертикальному розрізах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені питання досліджувались у роботах О.Г. Булавки, В.С. Дієсперова, М.Ф. Кропивка, І. І. Лукінова, М.Й. Маліка, Ю.О. Лупенка, О.М. Онищенко, О.Г. Шпикуляка, В.Я. Месель-Веселяка [1-6] та інших науковців.

Мета статті – пошук шляхів охоплення всіх учасників аграрного ринку в територіальному й вертикальному розрізах за рахунок чіткої системи організації економічної діяльності суб'єктами господарювання АПК.

Виклад основних результатів дослідження. Нині на макро- і мікрорівнях створено низку державних і громадських струк-

© П.Т. Саблук, Л.І. Курило, 2014

тур, які утворили розгалужену мережу своїх органів в областях, районах, сільських населених пунктах. Однак їхня робота з погляду системності й комплексності функціонування, забезпечення розвитку сільських територій, розміщення на них суб'єктів господарювання в абсолютній більшості випадків не взаємозв'язана і не взаємоузгоджена. Наявні, наприклад, в областях вищі навчальні заклади, інститути, коледжі, різноманітні громадські організації здебільшого функціонують самі по собі та не націлені на досягнення високих кінцевих результатів суб'єктів господарювання у сільських населених пунктах, облаштування конкретних територій, на яких вони розташовані й де проживають селяни (16 млн).

Тому, виходячи з вимог сьогодення, виникла об'єктивна потреба скоординувати їхню діяльність, визначити роль і місце кожного в досягненні бажаних кінцевих результатів конкретного регіону і держави в цілому. Із цією метою в усіх областях під керівництвом першої особи (або першого заступника) слід було б створити науковий (економічний) центр розвитку сільських територій, потреба в яких як форми управління впливає з вимог об'єктивних законів розвитку.

До їхнього складу слід ввести господарників та науковців, насамперед аграрного профілю, усіх існуючих на території області державних і приватних інституцій, громадських організацій, підприємств незалежно від відомчого підпорядкування. Об'єктом інтересу цих центрів повинен стати кожний район (можливо на правах їхніх філіалів), сільський населений пункт (включаючи людей, які там проживають), суб'єкт господарювання. Єдина мета роботи центрів під методологічним керівництвом центральних державних, наукових та громадських організацій держави – підвищення економічного і соціального рівня життя сільських жителів. Адже становище, коли врожайність культур, продуктивність худоби, фондооснащеність аграрного виробництва в три рази і більше нижчі, ніж у країнах Європи, США не витримує ніякої критики. Немає будь-якого пояснення тому, що рівень оплати праці в цій сфері на 40% нижчий, ніж у середньому

по державі. І це в ситуації, коли всі чудово розуміють, що перспективи розвитку має та держава, в якій розвиваються не тільки міста, а й уся її територія. Особливо це стосується України та її аграрного сектора.

Тому на нинішній час вкрай необхідно:

1) провести роз'яснювальну роботу серед селян про об'єктивну необхідність проведення та зміст аграрної реформи і з їхньою участю зробити все можливе щодо її завершення. Слід викоринити з їхньої свідомості думку про те, що земля як дар божий не повинна брати участі у формуванні економічних показників та цін на вироблювану в сільському господарстві продукцію. Така позиція була вигідна більшовикам (комуністам), щоб зробити свою ідеологію привабливою. Під адміністративним тиском вона в окремі періоди для них спрацьовувала, а для селянства – ніколи. Тому з кожним роком у них зменшувався економічний інтерес до праці в сільському господарстві, збільшувалася диспаритет цін і т. п., хоча на з'їздах партії селянське питання постійно розглядалося. А причина тут очевидна – виключення ресурсу землі з економічного обороту з кожним роком відкидало аграрну економіку на узбіччя економічних процесів, що відбувалися в державі та світі. За нашими підрахунками, з цієї причини селяни щорічно втрачали і продовжують втрачати в середньому 3000 грн з кожного гектара сільськогосподарських угідь, що по державі в цілому становить 120 млрд грн;

2) створити розгалужену мережу підготовки та перепідготовки кадрів. Знання об'єктивних економічних законів ринкової економіки, формування ціни виробництва, ціни пропозиції, ринкової ціни, прибутку в цій економіці є обов'язковим для всіх і кожного. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання все більше виокремлюється в головну й нею повинні займатися підготовлені керівники і спеціалісти, здійснюючи постійний моніторинг цих показників, обговорюючи їх рівень на семінарах, конференціях, нарадах тощо;

3) активізувати, аж до охоплення всіх територій, створення різних кооперативів (заготівельних, постачальницьких, кредитних). Крім самих селян їм цю роботу ніхто не

зробить, але цьому треба їх навчити. Нині в Україні є 28,5 тис. сільських населених пунктів, у кожному з яких повинен бути той чи інший обслуговуючий кооператив. На теперішній час таких кооперативів менше однієї тисячі. А хто ж організує їх ще 30 тис. од.? Без загальної ідеології цю роботу, через центри, на нашу думку, організувати неможливо;

4) розвивати інтеграційні процеси в кожному адміністративно-територіальному районі. Не може бути такого становища, що в половині адміністративних районів держави немає тваринницьких ферм, підприємств по переробці сільськогосподарської продукції. Обґрунтування можливостей їх організації, забезпечення ефективного функціонування повинно стати одним із завдань центрів;

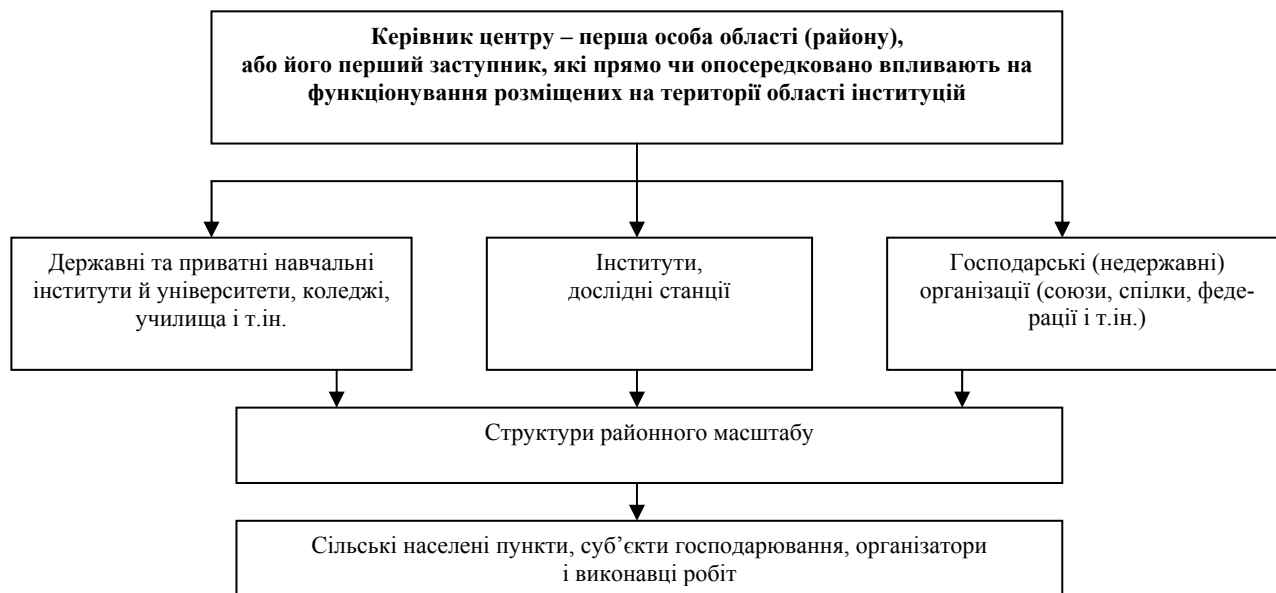
5) створити заготівельно-збутову систему. В кожному сільському адміністративному районі має бути агроторговий дім, функція якого – організація заготівлі й реалізація через оптові ринки, за каналами зовнішньої торгівлі виробленої на території району сільськогосподарської продукції. При агроторгових домах могли б функціонувати наукові центри, продукція яких також поступово ставала б товаром;

6) впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу, новітні технології у виробництво через прогресивну систему управління та організації економічної діяльності й ін.;

7) розв'язувати економічні та правові проблеми власності на майно і землю всіх, хто проживає на сільській території. Власність кожного повинна бути не лише юридично захищена, а й мати дієвий механізм такого захисту, та на повну силу працювати на її власника і суспільство. Кожному селянину необхідно знати свої права, обов'язки та нести відповідальність за свою власність;

8) залучати кожного, хто проживає на сільській території, до розв'язання проблем її розвитку. Приблизно до того, як це робиться в релігійній діяльності, слід організовувати функціонування інших ділянок суспільного життя громади (дороги, водопостачання, культура тощо).

Розв'язання проблеми організації запропонованих центрів і заходів впливає з необхідності переведення результатів наукових досліджень у практичну площину, а також створення умов для залучення для цього наявного потенціалу регіональної освіти й науки, посилення координації (рис. 1).

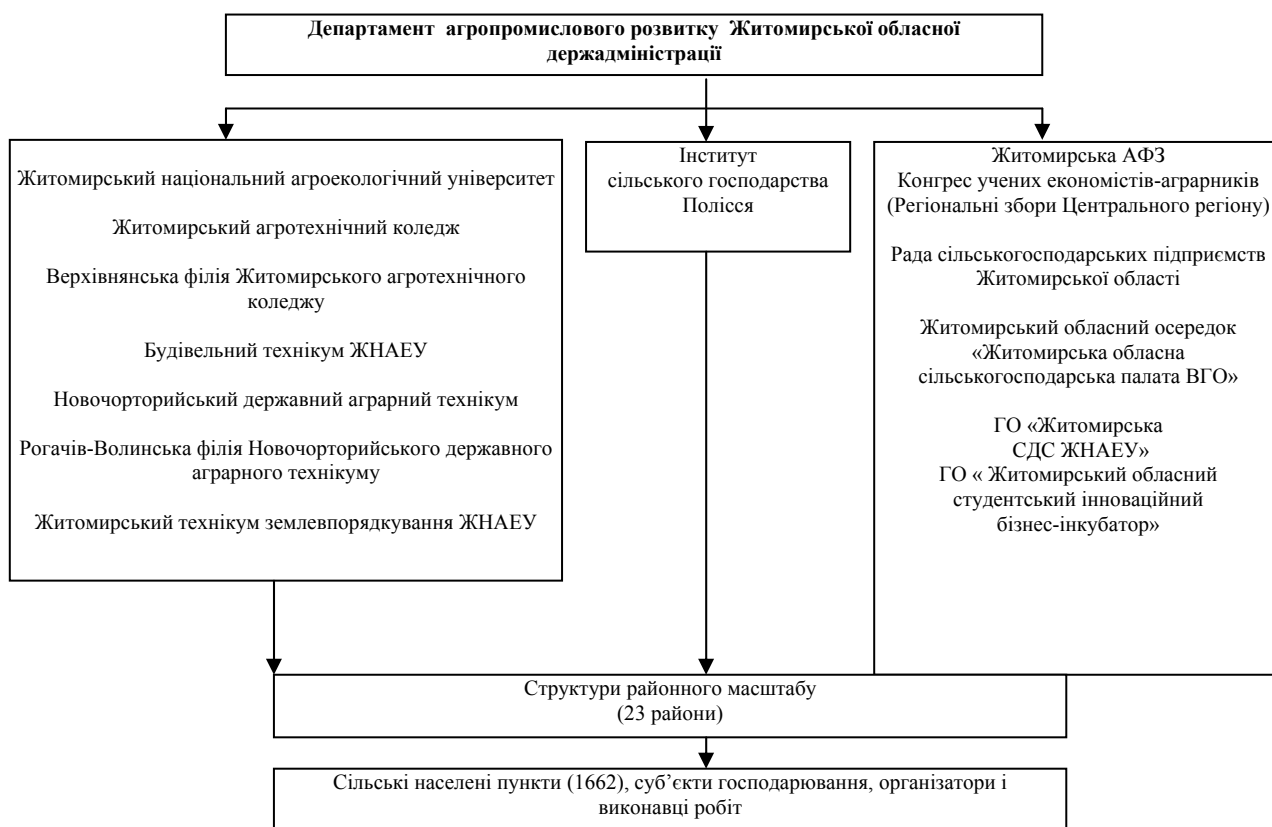
Рис. 1. Організаційна структура наукових (економічних) центрів розвитку сільських територій

У цілому, основні функції Центру з врахуванням вищенаведених невідкладних завдань можуть бути такими:

обговорення і прийняття рішень щодо основних напрямів діяльності агропромислового виробництва на регіональному рівні (району, області);

розробка програм розвитку агропромислового виробництва і сільських територій;
 розгляд пропозицій щодо ефективного використання наявного потенціалу аграрного сектора, впровадження досягнень аграрної науки у виробництво;
 обговорення питань соціально-економічного розвитку сільських територій;
 участь у створенні регіонального банку завершених наукових розробок та надання допомоги у їх апробації й реалізації;
 здійснення заходів щодо підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу на всіх рівнях;
 надання консультаційно-методичної допомоги виробничим підрозділам, сільським радам, районним господарським органам;

ведення маркетингової діяльності організацією виставкових демонстраційних полігонів, аукціонів;
 встановлення зв'язків із зарубіжними країнами (компаніями) з питань агропромислового виробництва;
 створення сприятливого інвестиційного клімату й обґрунтування проектів із залученням державних, приватних та іноземних інвестицій із метою забезпечення інноваційного розвитку АПК і соціально-економічного розвитку сільських територій.
 Нами запропоновано організаційну структуру Житомирського економічного центру на основі наукових, освітніх закладів, недержавних організацій, суб'єктів господарювання області (рис. 2).

Рис. 2. Організаційна структура Житомирського наукового (економічного) центру розвитку сільських територій

Основні завдання Центру:
 аналіз соціально-економічних відносин в АПК області та підготовка пропозицій органам виконавчої влади;
 аналіз розвитку сільських територій області, районів й розробка пропозицій щодо їх соціально-економічного розвитку;
 обґрунтування пропозицій щодо ефективного використання ґрунтово-кліматичного

потенціалу, матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів, передових технологій в агропромисловій діяльності;
 координація роботи освітніх, наукових установ та агроформувань з метою апробації й впровадження новітніх науково-технічних розробок;
 інформаційно-консультаційне забезпечення державних і недержавних установ та

організацій аграрної сфери області, району, сільської території;

налагодження комерційних зв'язків із зарубіжними партнерами в сфері науки, освіти й агропромисловства.

Рішення, що приймаються на засіданнях Центру, доводяться керівникам обласних, районних і сільських територій, навчальних закладів та громадських організацій аграрного профілю.

Обсяг фінансування Центру формується на етапі розробки програми наукового забезпечення агропромислового виробництва області за рахунок:

місцевих бюджетів; надходження коштів від виконання наукових інноваційно-інвестиційних регіональних програм і проєктів, робіт, здійснюваних на договірних засадах; благодійних внесків.

Важливим питанням розвитку сільськогосподарського виробництва та сільських територій є інформаційне забезпечення, зокрема інноваційної діяльності в аграрній сфері. Для цього необхідно створити мережу центрів як на місцях, так і в Інтернет-мережі. З кожного напрямку інноваційної діяльності має бути інформаційний портал, що інтегруватиме відомості про теоретичні та науково-прикладні досягнення у вибраній сфері, наявні інформаційні ресурси, організації й фахівців, які займаються даною проблематикою, тощо. Наявність такого порталу сприятиме досягненню оперативності інформаційного забезпечення, розвитку відповідних наукових і прикладних напрямів. Наукові (економічні) центри та сільськогосподарські дорадчі служби повинні містити всю необхідну законодавчу базу зі створення й реалізації інновацій, а також базу інновацій-пропозицій, інформацію про мережу організацій, наукових установ, які займаються розробками. Крім того, доцільним є формування бази суб'єктів, які б хотіли мати доступ до інноваційної продукції, з метою можливості одержання інформації про розробників, виробників необхідної інноваційної продукції і своєчасного використання цієї інформації суб'єктами сільськогосподарської інноваційної діяльності (фермерські господарства, господарські товариства тощо).

Інноваційна діяльність дає очікувані результати тільки при раціональній організації. Причому досвід розвитку світових економік довів, що найрезультативнішою ця діяльність є при орієнтації, в основному, на регіональні потреби в інноваціях. В умовах обмежених бюджетних ресурсів для підтримання інноваційної діяльності необхідно створити позабюджетний фонд інновацій. Для підприємств і організацій науково-інноваційної сфери передбачити зниження процентної ставки кредитів за рахунок обласного бюджету; розвиток центрів щодо підтримки підприємств, які впроваджують інноваційну продукцію, субсидування частини витрат, пов'язаних із розвитком малого інноваційного підприємництва (на обласному та районному рівнях).

Для активізації інноваційної діяльності слід залучати кошти підприємницького сектора, реалізувати проєкти державно-приватного партнерства, створювати інвестиційний фонд, розвивати малий і середній бізнес та інноваційну інфраструктуру, стимулювати інноваційний процес. Усі ці функції по координації процесу повинні взяти на себе Наукові центри (економічні) розвитку як найбільш орієнтовані й наближені ланки до регіональних потреб виробництва і сільських територій.

Висновки. У багатьох країнах світу жителі сільського населеного пункту займає вагомe місце в діях владних структур і аграрних інституцій. Такий підхід до низинних ланок виробництва слід повсюдно забезпечити й в Україні. Досягти цього можливо створенням наукових (економічних) центрів у регіонах (областях і районах), які б займалися питаннями розвитку сільських територій.

Регіональний рівень найбільше наближений до сільгоспвиробника, враховує специфіку, можливості та ресурси, у тому числі фінансові, для впровадження інновацій в аграрне виробництво, його модернізації. При цьому зміст аграрної освіти і науки повинен органічно відповідати потребам сільськогосподарського виробництва та бути максимально наближеним до нього.

Список використаних джерел

1. Кривко М.Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М.Ф. Кривко, Т.С. Орлова // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 11-18.
2. Малік М.Й. Підприємництво у розвитку аграрного ринку / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 138-149.
3. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 182 с.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: моногр. / [Саблук П. Т., Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
5. Булавка О.Г. Стан та проблеми управління соціальним розвитком сільських територій – вітчизняний та світовий досвід / О.Г. Булавка // Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кривка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С. 156-176.
6. Дієсперов В.С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення / В.С. Дієсперов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 216 с.
7. Drucker P.F. The Drucker Lectures / P.F. Drucker // Tssential Lessons on Management, Society, and Economy. Edited and with an Introduction by Rick Wartman. – New York. – 2008. – 267 с.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2014 р.

*

УДК 316.344.55

*В.С. ДІЄСПЕРОВ, доктор економічних наук
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*

Сільські території як об'єкти організації економічної діяльності

Постановка проблеми. Організація економічної діяльності в селах і сільських районах не стала об'єктом управління з боку органів місцевого самоврядування, що утруднює розв'язання проблем розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація проблеми села останніми роками привертає увагу дослідників та громадськості, що виражається, зокрема, численними публікаціями з даної тематики. В літературних джерелах проблема розглядається на загальноукраїнському рівні або на прикладах окремих місцевостей. Водночас рідко розглядаються питання організації управління соціально-економічною ситуацією у самоврядних громадах і на районному рівні.

Мета статті – показати можливі способи впливу місцевих органів влади й самоврядування на економічні процеси з метою цілеспрямованого управління ними.

Виклад основних результатів дослідження. Територія – насамперед наукова абстракція, яка означає виділену в просторі частину земної поверхні. Дане поняття багатоаспектне, є предметом вивчення різних наук – географічних, економічних, соціальних, екологічних, управлінських та інших. Використовуючи цей термін, кожна наука наголошує на тих аспектах, які нею дослі-

---

© В.С.Дієсперов, 2014